

Lärarhand- ledning

Källkritik i bild för gymnasiet

Kan bilder verkligen ljuga?

Innehåll:

- Denna lärarhandledning (gacka-kallkritik-bild_handledning.pdf)
 - Presentationsbilder i en PowerPoint-fil (gacka-kallkritik-bild_presentationsbilder.pptx)
- Filerna finns att ladda ner via <https://gacka.testtube.se/bild/>

Om du saknar något innehåll eller stöter på problem så kontakta oss.
Maria Baum, maria.baum@skola.uppsala.se

Generella och ämnesspecifika arbetssätt för digital källkritik i samhällskunskap, historia, biologi, psykologi och fotografisk bild (GÄCKA)

Det här lektionsupplägget har utarbetats i projektet GÄCKA som drivs vid Uppsala universitet och är ett samarbete mellan forskare och gymnasielärare. Projektet har finansierats av Skolforskningsinstitutet.

<https://www.skolfi.se/forskningsfinansiering/finansierade-forskningsprojekt-2020/gacka/> eos pro ipsum ex eaquid

Fördjupad bildkällkritik i gymnasieundervisningen

I en tid av allt snabbare digital informationsspridning har förmågan att kritiskt granska bilder blivit en avgörande kompetens för unga människor. Inom GÄCKA-projektet har vi utvecklat undervisningsmaterial som kombinerar teoretisk och praktisk undervisning för att hjälpa elever att bättre förstå och analysera bildmanipulation. I denna artikel beskriver vi hur lektionsupplägget har genomförts, och vilka resultat som uppnåtts genom användning av för- och efterenkäter.

Bakgrund och motivering

Vi lever i ett bildsamhälle och vi möts av tusentals bilder varje dag. Dagens ungdomar kommunicerar i stor utsträckning med bilder och de populäraste sociala medier ungdomar använder är bild eller filmbaserade. Visuellt innehåll utgör en allt större del av dagens informationsflöde, och bilder kan både informera och vilseleda. Manipulerade bilder kan användas för att förstärka propaganda, sälja produkter eller skapa falska nyheter.

Det är lätt att skapa ett eget innehåll och att manipulera bilder och dela vidare. Bilder är kraftfulla budbärare av budskap och det är lätt att bli vilseledd. Vi avkodar och tolkar nästan oavbrutet bilder och ofta sker det utan en djupare reflektion. Internet är fyllt av sanningar och osanningar och vi måste hjälpa elever att navigera sig i denna djungel. Att lära skolungdomar att undersöka en bild på nätet är bland det viktigaste och enklaste inom källkritik.

Materialet syftar till att hjälpa lärare att introducera digital källkritik och bildanalys i klassrummet, och riktar sig mot elever i både grund- och gymnasieskolan. Eleverna får lära sig att identifiera olika typer av bilder och förstå hur dessa kan vara manipulerade för att förändra budskap och påverka mottagaren.

Syfte och målgrupp

Lektionsmaterialet är utformat för lärare i bild, samhällskunskap och mediekommunikation. Det riktar sig till elever i grundskolan och gymnasieskolan och fokuserar på att ge dem en djupare förståelse för bildmanipulation och dess påverkan på den digitala världen. Eleverna får lära sig både teoretiska och praktiska moment, med syftet att stärka deras förmåga att kritiskt granska och analysera visuellt material.

Introduktion till bildmanipulation och källkritik

Den första lektionen är en teoretisk genomgång där läraren presenterar olika typer av bilder, inklusive nyhetsbilder, dokumentärbilder, propagandabilder och reklambilder. Eleverna lär sig att använda verktyg som omvänd bildsökning för att undersöka bilders ursprung och upptäcka manipulationer. Diskussionerna i klassrummet kretsar kring frågor som: Vad är syftet med bilden? Är den manipulerad? I vilket sammanhang publicerades den?

Lärarna som testat vårt material [som finns tillgängligt här] använde en PowerPoint-presentation fylld med olika exempel för att visa eleverna hur bilder kan manipuleras för att förstärka ett budskap eller förvränga verkligheten. Eleverna fick diskutera frågor om när det är acceptabelt att manipulera en bild och hur graden av manipulation kan variera beroende på bildtyp. Denna typ av analys gjorde eleverna mer medvetna om hur lätt det är att ändra en bilds budskap och syfte. Genom att analysera bilder från olika källor kan eleverna få en djupare förståelse för hur bilder används för att påverka. Läraren förklarar också de tekniker som används för att manipulera bilder, såsom beskärning, retuscherings och montage. Syftet med lektionen är att ge eleverna de verktyg de behöver för att analysera bilder kritiskt.

Skapa egna manipulerade bilder och "fake news"

I den andra lektionen får eleverna en praktisk uppgift där de själva skapar manipulerade bilder. Genom att använda redigeringsprogram som GIMP eller Photoshop lär sig eleverna att förändra bilder för att passa ett visst budskap. De uppmanas att skapa egna "fake news"-bilder genom att kombinera text och bild, och på så sätt vinkla ett budskap för att illustrera hur enkelt det är att sprida falsk information. Syftet med denna uppgift var att ge eleverna en djupare förståelse för hur lätt det är att förändra en nyhetsberättelses budskap och hur bildspråk kan användas för att påverka och vilseleda.

Den praktiska uppgiften att skapa fejkade nyhetsinlägg gav eleverna inte bara verktyg för att identifiera manipulationer, utan också en inblick i etiska frågor kring bildanvändning. Genom att själva arbeta med digitala redigeringsprogram och verktyg som "Fake news generator" fick de en praktisk förståelse för hur bildmanipulation fungerar. Eleverna arbetade med sina mobiltelefoner eller datorer, och de använde lättillgängliga och kostnadsfria redigeringsprogram, vilket gjorde undervisningen praktisk och förhoppningsvis användbar också utanför klassrummet.

Resultat och reflektioner

För att mäta elevernas förståelse för bildmanipulation genomfördes både för- och efterenkäter som en del av projektet. Före undervisningen fick eleverna svara på frågor om olika typer av bilder och om de kunde identifiera manipulationer. Frågorna inkluderade exempel som: "Vilken typ av bild är detta?" och "Anser du att denna bild är manipulerad?" Dessa frågor användes för att utvärdera elevernas grundläggande kunskap och medvetenhet om bildmanipulation innan undervisningen började.

Efter genomförd undervisning fick eleverna svara på en liknande enkät för att utvärdera om och hur deras förståelse hade förändrats. Eleverna fick återigen identifiera olika typer av bilder och avgöra om bilderna var manipulerade. Enkäten inkluderade även frågor om deras upplevelser av undervisningen, exempelvis: "Hur var det att göra omvänd bildsökning?" och "Känner du att du har lärt dig något nytt?".

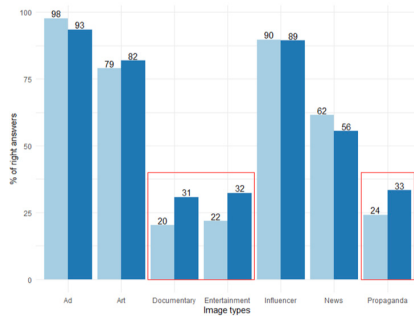
Resultaten från enkäterna visade förbättringar i elevernas förmåga att identifiera manipulerade bilder och skilja mellan olika bildgenrer. Efter undervisningen kunde en större andel av eleverna korrekt klassificera bilder som nyhetsbilder, reklam, dokumentärbilder eller propaganda, och fler elever kunde identifiera manipulationer, såsom beskärning, retuscherings eller textändringar.

Resultaten från enkäterna visade att många elever redan hade vissa insikter om bildmanipulation "bra citat" samtidigt ser vi tydliga förbättringar i elevernas förmåga att kritiskt granska bilder efter att de genomgått undervisningen.

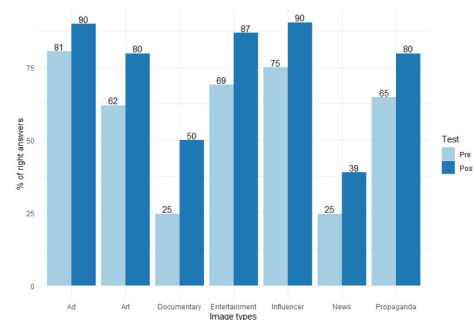
Effekterna från undervisningen var tydliga särskilt när det gällde identifikation av lite dokumentära bilder, underhållning och propagandabilder. När det gällde att identifiera bilder i reklam, konst, influencermaterial och nyheter hade eleverna redan ganska bra koll och deras resultat förbättrades inte signifikant på eftertest (se figur nedan).

Fler elever kunde också identifiera manipulationer och klassificera olika typer av bilder på ett korrekt sätt. Resultaten från eftertestet tyder på att eleverna efter lektionerna hade utvecklat

en bättre förmåga att känna igen manipulationer i olika bildtyper, särskilt i dokumentärbilder, propaganda och underhållningsbilder. Den förbättrade förmågan att identifiera manipulationer kan kopplas till undervisningens upplägg där eleverna fick praktiska övningar i att analysera bildens ursprung, kontext och eventuella ändringar. Genom att lära sig känna igen kännetecknen på manipulation, såsom beskärning eller tillägg av element, kunde eleverna bättre förstå hur bilder kan påverkas för att kommunicera specifika budskap.

Figur 1 Identifiering av olika bildgenrer

Figur 2. Identifiering av manipulerade bilder i olika bildgenrer.

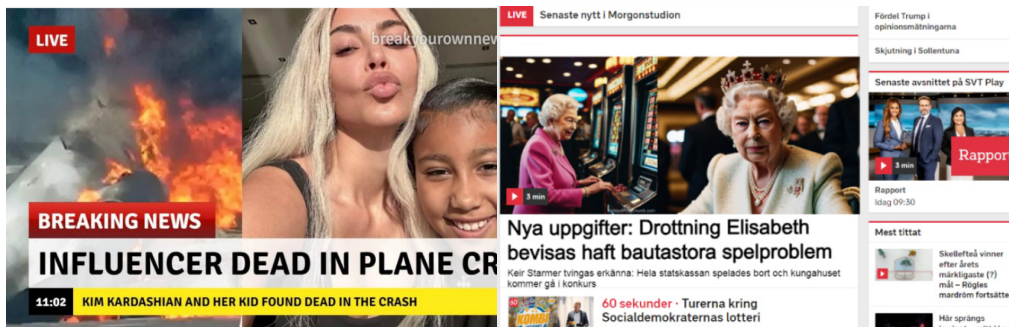
Ökad användning av digitala verktyg

Undervisningen uppmuntrade eleverna att använda digitala verktyg, särskilt för lateral läsning och omvänd bildsökning, som ett sätt att verifiera bilders äkthet och källor. Resultaten visade en tydlig ökning i elevernas användning av dessa verktyg efter undervisningen, från 7% till 20%. Vilket visar att eleverna använde digitala verktyg mer frekvent för att analysera bilder efter undervisningen. Vana och kompetens att använda digitala verktyg när bilder ska analyseras är viktigt inte minst när det nu blivit allt lättare att skapa bilder med hjälp av AI som nästan ingen kan identifiera som fejk med blotta ögat.

Denna förändring i verktygsanvändning är ett tydligt tecken på att eleverna har börjat se värdet av att tillämpa digitala strategier för att förstå och verifiera bildinnehåll. Det visar också att de praktiska momenten i undervisningen, där eleverna aktivt fick träna på att använda omvänd bildsökning och andra digitala metoder, gav dem konkreta färdigheter att ta med sig in i vardagen. Samtidigt ser vi en utmaning i att långt ifrån alla använde digitala verktyg på eftertestet.

Elevreflektioner

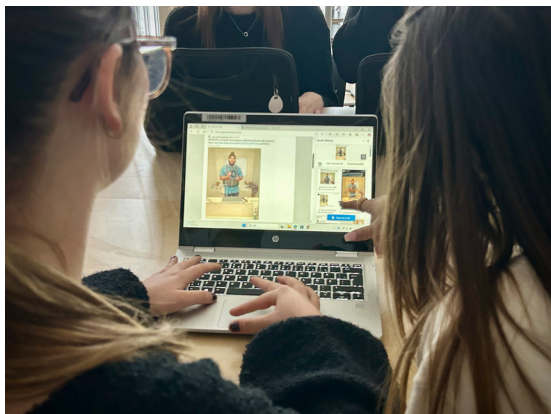
Eleverna gav många positiva omdömen om undervisningen i bildkällkritik, där inte minst de praktiska momenten, såsom att skapa och manipulera egna bilder, uppskattades för att de gav en djupare förståelse för hur lätt det är att vinkla och sprida desinformation. Deras reflektioner ger vissa insikter i hur digital källkritik i bildämnet kan göra eleverna mer kritiska och medvetna bildanvändare i en digital värld. Nedan följer en sammanställning av våra slutsatser från elevernas svar.

Att skapa "fake news"

Flera elever uttryckte uppskattning för uppgiften att skapa en fejkad nyhet. Genom att själva manipulera bilder och skapa falska nyheter fick de en ökad förståelse för hur lätt det är att skapa och sprida desinformation. En elev reflekterade att det var bra "att få det från ett annat perspektiv. Hur lätt det var att göra och sprida desinformation/fake news."

Denna praktiska uppgift gjorde innehållet mer konkret för eleverna och visade på ett engagerande sätt hur kraftfulla bilder kan vara när det gäller att påverka och forma åsikter. Uppgiften att skapa fake news hjälpte många elever att inse hur enkelt det är att förvränga sanningen och manipulera mottagaren genom bilder

Användning av omvänd bildsökning i vardagen

Undervisningen i omvänd bildsökning fick också positiva reaktioner. Många elever uppskattade att de lärde sig använda omvänd bildsökning och förstod att det är ett verktyg som kan vara användbart i deras vardag för att verifiera bilders äkthet. De insåg att omvänd bildsökning är både enkelt att använda och ett viktigt verktyg för att genomskåda manipulationer. En elev kommenterade: "Att det kommer ha användning för det i vardagen. Att det var enkelt och ett viktigt verktyg."

Genom att kunna använda omvänd bildsökning kan eleverna nu själva verifiera bilders trovärdighet och ursprung, vilket stärker deras källkritiska förmåga och hjälper dem att navigera det digitala bildflödet mer medvetet.

Viktiga lärdomar: Manipulation och olika bildtyper

Flera elever uttryckte att undervisningen hade gett dem en bättre förståelse för hur bilder kan vinklas och manipuleras. De nämnde att de hade lärt sig att känna igen olika grader av manipulation och att bilder kan påverka mottagaren på olika sätt beroende på hur de används. Exempel på elevernas kommentarer om vad de lärt sig inkluderar:

- “Hur enkelt det är att vinkla bilder och budskap.”
- “Hur enkelt det är att manipulera bilder och hur man ska titta på bilder för att inte bli lurad.”
- “Större förståelse för hur mottagaren påverkas av bilder.”
- “Att utveckla sitt analyserande, granskande och kritiska tänkande.”
- Att det finns olika typer av bilder.”

Genom att undervisa om olika bildtyper, såsom nyhetsbilder, konstbilder och dokumentärbilder, fick eleverna en större förståelse för hur bildens syfte och kontext påverkar hur vi uppfattar den. En elev uttryckte att hen tidigare inte tänkt på att bilder kan ha olika namn och kategorier beroende på deras syfte, och att det gav en ny insikt om hur bilder används för olika ändamål.

Fördjupade reflektioner från eleverna

Några elever kommenterade även hur viktig undervisningen i digital källkritik är i dagens samhälle, där massmedia och sociala medier har stor påverkan. En elev reflekterade:

“Det kan ibland vara lätt att glömma detta ämne och att källkritik hamnar lite i skymundan. I dagens samhälle har detta ämne aldrig varit mer viktigt då massmedian påverkar människor på en helt ny nivå. Jag tycker det är bra att ta upp dessa ämnen som källkritik i bild för att färskas upp minnet och påminnas om hur massmedia fungerar.”

En annan elev uppskattade att ha fått tillgång till nya verktyg och att ha lärt sig om bildtyper som sträcker sig bortom det som de vanligtvis exponeras för i sociala medier:

“Vi har under dessa lektioner fått tillgång till verktyg som jag inte bekantat mig med tidigare, det har varit lärorikt. Vi har också lärt oss att titta på manipulerade bilder i olika kategorier, alltså utöver det vi unga kanske exponeras mest av genom sociala medier såsom influencers bilder osv.”

Dessa reflektioner visar att undervisningen inte bara har stärkt många elevers källkritiska färdigheter, utan också gett dem en djupare förståelse för bilders roll i samhället och deras egen vardag. Undervisningen i digital källkritik bidrar till att rusta eleverna för en värld där visuellt innehåll ständigt är närvarande och påverkar vårt sätt att tänka och agera.

Slutsatser och framtida utveckling

Genom GÄCKA-projektets lektionsmaterial har eleverna fått möjlighet att utveckla sin källkritiska förmåga och sin digitala kompetens. Kombinationen av teoretiska genomgångar och praktiska övningar har visat sig vara kunna stärka elevernas förståelse för bildmanipulation och dess roll i dagens digitala samhälle. I framtiden planerar vi att vidareutveckla materialet med fler interaktiva moment och ytterligare fördjupning kring etik och ansvar i digitalt bildskapande.

För lärare i SO-ämnena kan det vara värdefullt att inkludera lite mer om bilder i undervisningen och låta eleverna göra följande, kanske i samarbete med skolans bildlärare:

En introduktion till olika bildtyper för att ge eleverna en grundläggande förståelse för bilders syfte och användning.

Praktiska övningar i bildmanipulation där eleverna får skapa egna fejkade nyheter för att se hur lätt det är att förändra en bild och ett budskap.

Användning av omvänd bildsökning för att undersöka bildens ursprung och autenticitet, ett enkelt men effektivt verktyg för källkritik online.

Diskussion om etiska aspekter av bildmanipulation, där eleverna får reflektera över när det är rätt eller fel att ändra en bild beroende på kontext.

Med dessa metoder kan undervisningen i digital källkritik bidra till att rusta eleverna för en digital värld där förmågan att kritiskt granska visuellt innehåll är avgörande för att förstå och navigera i vår samtid.

Lektioner

"Kan bilder verkligen ljuga?"

Lektion 1

Förberedelse

1. Gå igenom presentationsbilderna och förbered dig på en enklare bildanalys;

- Betrakta bilden, vad ser du, vad föreställer bilden?
- Vad påstås om bilden?
- Vad har den som publicerat eller spridit bilden för syfte?
- I vilket forum tror du bilden publicerats i?
- Vem har publicerat bilden?

2. Förbered dig på att göra omvänt bildsök.

3. Titta på övningsuppgifterna på;

<https://gacka.testtube.se/bild/>

Uppgifterna kan göras i grupp eller enskilt.

4. Förbered information om läxa till nästa tillfälle.

Introducerande undervisning om bildmanipulation

I introduktionen går läraren igenom olika typer av bilder; nyhetsbild, nöjesbild, reklambild, dokumentärbild, propagandabild, konstbild och influencerbild. Eleverna får kunskap om hur bilderna används och om dess grad av manipulation. Därefter går läraren igenom olika sätt att manipulera bilder; beskärning, montage, retusch, bildtext. Lektionen är uppbyggd så att eleverna är delaktiga i diskussion om bilderna läraren visar. Eleverna får frågor som: Vad är det här för typ av bild? Vad är syftet med denna bild? Är den manipulerad på något sätt? Är det OK att manipulera den här typen av bild? Eleverna diskuterar i grupp ca 3 min och sedan tillsammans i klassen.

Eleverna får lära sig att undersöka en bild källkritiskt genom en enklare bildanalys och med omvänt bildsökning på image.google.com och tineye.com. Läraren instruerar hur eleverna ska gå tillväga med hjälp av en bild och sedan får eleverna en egen bild att undersöka. I bildanalysen får de svara på frågor som; Betrakta bilden. Vad ser jag? Vad påstås om bilden? Vem är avsändaren? Vilket medium/sammanhang är bilden publicerad i? Vad är syftet? Därefter gör eleverna en omvänt bildsökning för att hitta bildens ursprungliga sammanhang.

Länk till övningar: <https://gacka.testtube.se/bild/>

Lektionen slutar med information om lektion 2 och att eleverna får i läxa att hitta en nyhet, en offentlig person att skapa en vinklad nyhet om.

Bildpresentation

Bild 1

Intro

Intro:

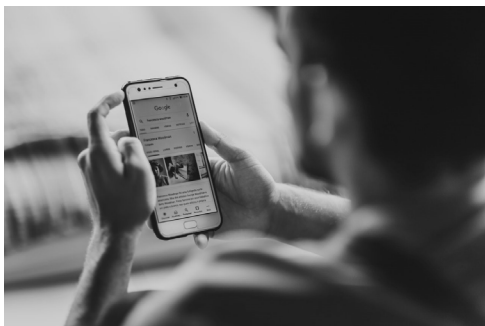
Vi lever i ett bildsamhälle och vi kommunicerar med bilder. Sociala medier består till stor del av bilder. Hur kan du veta om du får en bild delat till dig talar "sanning"? Bilder kan ju inte ljuga! Eller?

Det här lektionsmaterialet är skapat i syfte för att ta fram ett ämnesspecifikt material inom källkritik bild. Syftet med projektet är att undersöka olika arbetssätt att stimulera digital källkritik.

Bildpresentationen ska ge eleverna kunskap om vad en manipulerad bild är, hur eleverna ska förhålla sig källkritiskt och ta reda på om en bild är trovärdig eller inte. Förhoppningsvis kommer eleverna att bli rustade för hur de ser på bilder inom den digitala världen.

Bild 2

Uppmärksamma eleverna

Diskutera följande frågor i helklass:

- Vad delar du för bilder på sociala medier?
- Vad gör du med dina bilder innan du publicerar dem på sociala medier?
- Är du kritisk till de bilder du ser på sociala medier?

Genom dessa frågor vill jag som lärare få förkunskap om vad eleverna delar, om de manipulerar sina egna bilder innan det läggs ut digitalt och om de är kritiska till de bilder de vanligtvis matas med på sociala medier.

Bild 3

Vad är en manipulerad bild?

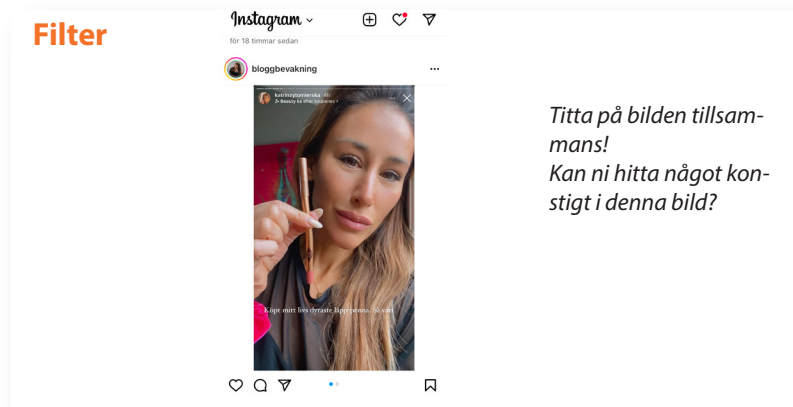

Förklara vad manipulerad bild betyder.

Bilderna är från IKEA-katalogen 2013, den vänstra från den svenska katalogen, den högra från Saudiarabien. I den högra bilden är kvinnan bortretuscherad. (I Saudiarabien får kvinnor inte rösta, röra sig ensamma eller synas i reklam.)

Att lära sig att undersöka en bild på nätet är bland det viktigaste och enklaste inom källkritik. Genom alla tider har bilder manipulerats på ett eller annat sätt, så det är inget nytt. I dagens digitala värld är det lätt att skapa eget innehåll. Digitalt material innebär en stor möjlighet att manipulera innehåll och bilder. Vem som helst kan publicera nästan vad som helst och göra det fritt tillgängligt för alla att ta del av. Internet är fyllt av såväl sanningar som osanningar och allt däremellan. Bilder väcker känslor och kan vara ett starkt vapen för att sprida falsk information.

Bild 4

*Titta på bilden tillsammans!
Kan ni hitta något konstigt i denna bild?*

Det är ofta svårt att se om en bild är manipulerad. Tittar du noggrant och leker detektiv kan du hitta små konstiga misstag. Pennan är böjd (antagligen av ett filter som ligger ovanpå bilden). Bilden är manipulerad.

Bild 5

Olika typer av bilder

Diskutera:

Kan ni urskilja vilken typ av bild ni ser? Tror ni att den är manipulerad på något vis?

Vi lever i ett bildsamhälle och möts av tusentals bilder varje dag. Det är bra att kunna urskilja vilken typ av bild du ser. Eleverna får inblick i olika typer av bilder.

Fakta Bild 5

1 Nyhetsbild Direkt och rak. (Denna nyhetsbild är manipulerad och det är inte okej).

Bild, Adnan Haiis, xxx

2 Dokumentärbild Proffsigt genomtänkt fotografi, fin redigering, ett berättande. (Endast redigerad till svart/vitt). Bild, Mikale Good, dokumentärfotograf som fotograferar bilder rena från manipulation.

3 Propaganda Vill väcka känslor, använder metaforer och symboler. Du ska bli berörd. (I stort sett alltid manipulerad).

Bild, WWF Belgium

4 Influencer- Selfies Filter, retusch, reklam. (Många manipulerar sina bilder för att försköna).

Bild, Lisa Borg xxx

5 Nöjesbild; Troligtvis beskuren och vinklad med text och tagits ur sitt sammanhang. (Manipulerad). Bild, Svensk Damtidning

6 Reklambild Vill sälja. Inte bara klockan utan även Beckham/livsstilen. Du blir som honom om du har klockan. (Alltid manipulerad/retuscherad till det "perfekta"). Bild, David Beckham, Breitling

7 Konstbild Fantasi och berättande. Målning och foto går ihop. (Oftast uppenbart att den är manipulerad). Bild, Sonja Hesslow

Alla bilder utom dokumentärbilden är manipulerade

Bild 6

Skillnaden mellan konstbild och propagandabild

*Skillnaden mellan konstbild
och propagandabild*

1 Upphovsperson: Sonja Hesslow
2 xxx

Många har svårt att skilja mellan konstbild och propagandabild.

Konstbilden vill oftast väcka en känsla, men den kan vara vag och bred att tolka utifrån vem du är. Inget givet syfte och ingen avsändare/organisation.

Propagandabilder har oftast ett starkare och direkt budskap.

Vill gärna skrämmas. Ett givet syfte och en avsändare.

Bild 7

Australien brinner

1

2

Diskutera bild 1 och 2 i grupp
och igenom tillsammans:

1. Vad är det här för typ av bild?
2. Vad är syftet med denna bild?
3. Skulle du dela bilden? Varför?
4. Är bilden manipulerad på något sätt?

Tänk efter innan du delar. Här visas två bilder som fick stor spridning på sociala medier. Bilderna har vinklats med text och tagits ur sitt ursprungliga sammanhang. Bilderna väcker starka känslor och förstärker klimatångesten.

[Info bild 1]

Australien brinner. Påstås vara tagen från den internationella rymdstationen ISS. På andra håll står det att den är tagen från Nasa.

Fotografiet är en konstbild som ska fungera som en tydlig graf, en sammanställning av alla områden som berörts av bränderna hittills och att bränderna på kartan inte måste vara samtida med varandra. Fotograf Anthony Hearsey.

[Info bild 2] Koala Girl, se bild sid 14

Bilden är gjord av konstnären Thuie. Hon ville genom sitt konstverk representera vad som händer just nu med klimatet. Bilden är ett montage gjort i Photoshop.

Bilderna har tagits från sitt ursprung och budskapet ändras lätt. Syftet från början var något annat. Vi ska vara försiktiga och tänka till innan vi delar vidare.

Bildmanipulation

Vi vill gärna tro att ett fotografi är en äkta bild av verkligheten, att den är sann, trots att vi är medvetna om att bilder kan vara manipulerade inte minst med de tekniska verktyg som nu står till buds. Vi har manipulerat fotografier på ett eller annat sätt ända sedan fotografins födelse men i mitten av 1800-talet handlade bildmanipulation om att försöka kompensera fotografiets tekniska begränsningar. Bilderna stämde inte överens med hur vi upplevde vår omgivning.

I takt med att fotografins spridning kom det att ses som en bild som skildrade verkligheten objektivt. Då som nu användes fotografiet ses som ett kraftfullt verktyg för propaganda, där man kunde manipulera bilden för att passa ändamål och budskap.

Bild 8

Bildmanipulation

Olika sätt att manipulera en bild

Moment 2 går vi igenom olika sätt att manipulera bilder på.

Bild 9

**Aftonbladet
1959**

Diskutera.
*Vad ser ni?
Vad gör han?*

Eleverna ska lista ut vilken typ av manipulation som skett. Denna bild visar den manipulerade och nästa bild visar typ av manipulering.

Det här är en bild som Aftonbladet publicerade 1959 på dåvarande SAF-direktören Bertil Kungelberg.

Artikeln i anslutning till bilden tar upp anklagelser om att Kungelberg ska ha haft nazistsympatier under andra världskriget. Bilden ger intryck av att Kungelberg gör en "Hitler-hälsning".

Bild 10

Beskäring

Förklara vad bild-beskärning innebär. Vad kallas den här typen av manipulering?

Bild 11

The Economist 2010

Diskutera.
Vad ser ni?
Hur uppfattar ni personen på bilden?

Eleverna ska lista ut vilken typ av manipulation som skett. Denna bild visar den manipulerade och nästa bild visar typ av manipulering. Barack Obama, USA:s president 2009-2017, i halv-bild med huvudet nedböjt. Bakom honom ser vi en oljeplattform ute i vattnet. I bilden finns texten "The damage beyond the spill", (Skadan bortom utsläppen). Obama befinner sig på Louisiana beach och inspekterar oljeutsläppet. Denna bild som är retuscherad publicerades på omslaget av tidningen The Economist 2010.

Bild 12

Beskärning och retuscherering

Vad kallas den här typen av manipulering?

Det här är originalbilden. Fotot är taget av nyhetsbyrån Reuters fotograf Larry Downing. Originalbilden visar Obama med två andra personer, Amiral Thad W. Allen, från kustbevakningen och Charlotte Randolph, högt uppsatt i kommunen. Emma Duncan som var redaktör på tidningen medger att de till sitt omslag beskar bilden hårt och att kvinnan närmast Obama retuscherades bort. Hon förklarade det med att bilden skulle uppfattas som förvirrande för läsarna om Obama sågs tillsammans med en okänd kvinna. Hon tillägger att det inte är ovanligt att det retuscherar bilder till sina omslag, även om det fortfarande har en strikt policy kring hur det får modifiera, ändra och lägga till på sina bilder.

Har bildens budskap förändrats genom retuscheringen?

Ser Obama ut att må likadant som på förra bilden? Tycker ni att det är ok att förändra bilder på det sätt som tidningen gjort? Syftet här är att förklara vad retuschering och beskärning innebär.

Bild 13

Bildmontage

Fråga klassen:
Vad kallas den här typen av manipulation?

Syftet är att få eleverna att lista ut vilken typ av manipulation som används. Denna bild är skapad av Péter Guzli och var till en början en skämt kompisar sinsemellan men som kom att bli viral. Många minns när terroristerna slog till mot World Trade Center den 11 september 2001? På bilden poserar han på det södra tornet, men planeten är inklistrad. Detta kallas montage. Nu är bilden världsberömd under namnet "The Tourist Guy".

Bilderna 14 - 18 förklarar att bilder kan manipuleras även med rubriker och text.

Bild 14

Rubrik

***Med en text kan bildens
betydelse förändras***

Bild 15

Hammare

Diskutera.

*Vad skulle detta
kunna vara för typ
av budskap?
Vilken rubrik skulle
passa till bilden?*

Bild 16

Ont i huvudet

Diskutera.

*Vilket är budskapet
nu?*

ONT I HUVUDET?

Det är lätt att ändra en bilds ursprungliga budskap med hjälp av text. Det är också att manipulera en bild.

Omvänd bildsökning

Bild 17

Omvänd bildsök

Hur kan jag veta att en bild är trovärdig?

Bilder väcker känslor i oss och vi kan lätt bli vilseledda. En bild kan tas ur sitt sammanhang och sättas in i ett annat.

Att lära sig hur man undersöker en bild på nätet är bland det viktigaste och enklaste inom källkritik.

Eleverna kan lägga in dessa sidor som favoriter på sina datorer.

Härifrån går det att använda sajten:

<https://gacka.testtube.se/bild/>

Omvänd bildsökning:

<https://tineye.com/>

<https://www.google.se/imghp?hl=sv>

Eleverna får lära sig vad omvänd bildsökning är. Omvänd bildsökning är bland det viktigaste och lättaste att kunna inom källkritik.

Eleverna kan lägga in dessa sidor som favoriter på sina datorer. Härifrån går det att använda sajten: <https://gacka.testtube.se/bild/>

Bild 18

Bildanalys

Undersök bilden!

Betrakta bilden.

Vad ser jag?

Vad påstås om bilden?

Vad är syftet?

Vem är avsändaren?

Vilket sammanhang publiceras bilden i?

Foto: Veerender Jubbal

Gå igenom enklare bildanalys för eleverna. Syftet är att eleverna ska lära sig att stanna till och granska de bilder de möter. Gör en bildanalys tillsammans eller du ensam som lärare framför eleverna.

Enkel bildanalys

Vad ser jag:

En man med bombväst, Koranen i sin hand. Mina tankar går till en självmordsbombare. Han står i ett badrum.

Varför står han i ett badrum? Ser han sig själv i en spegel?

Är det en selfie? Men var är kameran?

Han håller upp Koranen på ett konstigt sätt. Den ser mysigt ut? Är det ens tillåtet att ha Koranen i ett badrum? Även västen, konturerna på västen, ser konstiga ut.

Vad påstås om bilden: IS-terrorist i Paris-attack.

Syfte: Att sprida rädsla för muslimer.

Avsändare: Konto på Twitter 14 november 2015.

Sammanhang: Antagligen kring nyheter om terrorism.

Visa omvänd bildsökning på denna bild för eleverna.

Bild 19

Övning Eleverna övar på omvänd bildsökning

Uppgift 1 - Omvänd bildsökning

<https://gacka.testtube.se/bild/>
<https://tineye.com/>
<https://www.google.se/imghp?hl=sv>

Bild 20

Tänk innan du delar!

Glöm inte ...
granska dina
bilder innan du
delar!

Avslutning lektion 1. Påminn eleverna om att granska bilder innan de delar.

Förberedelse

Lektion 2

Förbered en egen Fake News och visa för eleverna hur du gjort.

Ex. Rubrik, färg, beskurit, tagit bort, klistrat in.

Se till att du har det gratisprogram du behöver.

Ex. Gimp, Pixlar X, fakenews generator.

Förbered några bilder på samhällsintressanta personer för elever som inte kommer igång själva.

Bildpresentation

Bild 21

Fake News

Vad är Fake News?

Fake News i sin ursprungliga betydelse:

Desinformation har funnits i alla tider, men den moderna formen som begreppet "fake news" avser är ett relativt nytt fenomen som har gått hand i hand med teknikens och inte minst internets utveckling. På 1990-talet såg man internet som en demokratisk kraft i det fria informationssamhället. Men med åren har det kommit nya typer av information som kallar sig nyheter och efterliknar nyheter, men som är desinformation. Tekniken har gått fram så mycket att vem som helst idag kan sprida "fake news" på ett sätt som ser både professionellt och trovärdigt ut, säger professor Thomas Nygren.

Eleverna uppmanas att skapa egna "fake news"-bilder genom att kombinera text och bild, och på så sätt vinkla ett budskap. Syftet med denna uppgift är att ge eleverna en djupare förståelse för hur lätt det är att förändra en nyhetsberättelses budskap och hur bildspråk kan användas för att påverka och vilseleda.

Bild 22

Information om uppgift 2

Vinklat budskap/ desinformation

- Du ska skapa en vinklad nyheter anpassade för spridning på sociala medier.
- Välj ut en känd person, det kan vara en artist, politiker eller annan samhällsintressant person. (Det kan vara en gammal nyhetshändelse, en nöjesnyhet eller en aktuell nyhet).

Eleverna får lära sig hur lätt det är att ändra en bilds ursprungliga budskap med manipulering. Att jobba praktiskt på egen hand ökar förståelsen och gör dem förhoppningsvis mer kritiska till vad de ser.

Visa hur du snabbt kan manipulera en bild genom att t. ex beskära, ändra färg och text.

Eleverna jobbar enskilt. Redovisningen kan se ut på olika sätt, digitalt eller om eleverna skriver ut sitt arbete. Läraren kan dela in klassen i grupper så får eleverna diskutera och analysera varandras arbeten.

Bild 23

Uppgift 2 - Hur går du till väga?

- Hitta en bild på en samhällsintressant person eller skapa en med hjälp av AI.
- Skapa nu en vinklad, missvisande nyhet kring bilden så att budskapet i bilden ändras. Du ska manipulera bilden på något sätt, beskära, ändra färg, ta bort eller lägga till personer/objekt alternativt att använda AI. Använd gratisprogram i mobilen eller på dator.
- Lagg in din bild i något nätbaserat fake-news verktyg, (sök på fakenews generator). Det är digitala hjälpmedel som används för att skapa automatiska falska nyheter som ser ut som riktiga nyhetsartiklar. Lagg till en rubrik som väcker intresse och någon spännande bildtext.
- Skriv ut eller skicka till din lärare.

Redovisning

Diskussionsfrågor till redovisningen:

1. Vad ser ni på bilden?
2. Var står det för text?
3. Vad tror ni avsändaren vill förmedla med bilden?
4. Är bilden trovärdig?